

<https://doi.org/10.18485/analiff.2023.35.2.13>
811.18'373.7
811.163.2'373.7

Фразеологизми са зоонимом као компонентом у албанском и бугарском језику

Анђела М. Марковић*

Универзитет у Београду, Филолошки факултет, Катедра за албанологију

 <https://orcid.org/0009-0000-6531-1107>

Кристина З. Манић

Универзитет у Београду, Филолошки факултет, Група за бугарски језик

 <https://orcid.org/0000-0002-3838-8683>

Кључне речи:

фразеологизми,
зоонимска
фразеологија,
људске особине,
албански језик,
бугарски језик

Апстракт

Овај рад се бави упоређивањем фразеологизама у албанском и бугарском језику који у свом саставу садрже компоненту зоонима, а служе за експресивно означавање људских особина. Зоонимска фразеологија указује на културолошку важност и креативност у одабиру зоонима при стварању одређених фразеологизама. Ови фразеологизми се везују за различите домаће или дивље животиње, птице, инсекте и др. Овакви типови фразеологизама често су и носиоци одређених стереотипа, а као такви пружају увид у специфичан менталитет и културу Албанаца и Бугара, који деле заједничку балканску језичку основу.

Анализирани примери тематски су класификовани према врсти животиње која улази у њихов састав. Они се граде на основу поређења које прелази у метафору. Једни од њих показују позитивне особине животиња, преко којих људи изражавају своје ставове и осећања, док се на основу других негативних карактеристика изражавају особине непријатеља, злих и тврдоглавих људи итд.

Контрастивном анализом ових примера долазимо до закључка да се највећи број фразеологизама односи на категорију негативних људских особина.

Разлог спровођења овакве анализе лежи у томе што сматрамо да постоји недовољна истраженост међусобних фразеолошких односа на албанско-бугарском језичком пару, а који су од великог значаја како за студенте који се баве изучавањем ових језика, тако и за боље разумевање сличности и разлика у култури ова два суседна народа. (примљено: 1. септембра 2023; прихваћено: 14. новембра 2023)

<https://analifil.bg.ac.rs>

1. Предмет, циљ и значај истраживања

Имајући у виду да они представљају важан елемент у језику једног народа и одражавају његову бит, културу, природу, вредности и међуљудске односе, овај рад посвећен је упоредном истраживању фразеологизама са зоонимом као компонентом у албанском и бугарском језику.

Циљ истраживања јесте анализа сличности и разлика које постоје у стереотипним представама, као и одређивање случајева семантичке близине, удаљености и опозиције.

Како постоји недовољна истраженост међусобних фразеолошких односа на албанско-бугарском језичком пару, сматрамо да би била од великог значаја у пракси. Наиме, резултати оваквих истраживања могли би да пронађу примену у процесу учења и обучавања, као и превођења.

Будући да је језик мост који спаја културе, верујемо да ће оваква истраживања пробудити интересовање, као и да ће се сличне студије реализовати и на другим балканским језицима.

2. Уводне напомене

Фразеологија се као посебна лингвистичка дисциплина истакла средином 20. века унутар лингвистике, а данас издвајамо фразеологију у ширем и у ужем смислу. Фразеологија је део лексикологије који проучава устаљене скупове од две или више речи. Такви скупови речи називају се фразеологизмима, а морају бити устаљени, састављени од најмање две речи и у свом споју морају имати јединствено значење. Према Вуловић (2015), фразеологија у ширем смислу се бави изучавањем устаљених спојева речи који се као целина користе у говору, а у њу осим фразеологизама спадају и пословице, изреке, колокације, клетве и сл. Фразеологија у ужем смислу се бави проучавањем фразеологизама са специфичним својствима, попут целовитог значења, повишене експресивности итд. Употреба фразеологизама је карактеристичан део свакодневног говора, јер се многе ситуације најбоље описују помоћу њих.

Балкански језици се истичу по заједничким карактеристикама које се нарочито издвајају у области културе и фолклора, у пословицама, бајкама, народним веровањима, изрекама итд. Ове сличности су настале као производ заједничких древних елемената, којима су касније додати нови елементи. Сандфелд (Sandfeld, према Thomai/Lloshi, 1972: 325) види ове конвергенције као једну од битних карактеристика балканске заједнице. На приближавање ових народа и њихових култура утицале су бројне географске, историјске и друштвене прилике, а њихов суживот на релативно малом простору довео је до интензивне језичке размене. Главни фактори који су довели до промена су културни утицај Грчке, политичка и културна освајања најпре Римске империје, а касније Византије, али и освајања Словена и Османлија. У друштвеном смислу, престиж народа који је освајао доводио је до асимилације староседелачког становништва, који су у потпуности прихватили или имитирали језик других народа. Такође, сталне сеобе народа су утицале на преузимање карактеристика одређених језика који су се говорили у његовој близини, а као последица тога дошло је до појаве билингвизма.

Сличности у материјалном и духовном животу, у моралним вредностима и народној филозофији балканских народа одражавају се у фолклору и фразеологији. Корпус заједничке фразеологије језика балканског језичког савеза је веома богат и установљен је као резултат културне симбиозе етничких група које су обитавале на Балканском полуострву. Иако су ови језици (бугарски, албански, грчки, румунски, турски) различити према свом пореклу, прихваћено је да се развија општебалканска фразеологија. Бугарски, албански, грчки, румунски и турски имају велики број заједничких црта и тенденција, али и много разлика. Полазна тачка у фразеологизацији могу бити различите представе, теме и мотиви који одражавају националну специфичност и воде ка заједничком семантичком резултату, једној унутрашњој форми, као и супротно – иза једне представе могу се појавити различити семантички резултати – фразеологијска хомонимија (Артемјева, 1989: 208). Такође, фразеологизми из једног у други језик могу најлакше прећи као структуралне позајмљенице (Thomai, 1972a: 380).

У свом раду о првом балканском фразеолошком речнику Ђирџази (Dhori Qirjazi) наводи да је Томаи у њему истакао да сличности у фразеологији балканских језика сведоче о њиховој типолошкој језичкој блискости, али и блискости у историјском суживоту, народној психологији и етнокултурологији (Qirjazi, 2011: 2). Такође, овај аутор сматра да у балканским језицима има између 400 и 500 заједничких фразеолошких јединица, а лингвистичку фразеологију пореди са џунглом у којој је „свака биљка изникла сама“ (Thomai, 2010: XXXVII), јер ове јединице функционишу као независне конструкције, које не настају у процесу говора, већ се репродукују као готове јединице језичког система (Kostallari, 1972: 37).

Особине личности се испољавају на различите начине и биполарне су природе, тј. могу бити позитивне или негативне. Док физичке особине можемо приметити визуелним опажањем, црте личности које се тичу карактера, темперамента и интелигенције уочавају се доста касније. Позитивно или негативно вредновање ових особина зависи од саме перцепције и виђења говорника, а да би он изрекао своје мишљење може се служити различитим поређењима, тј. фразеологизмима. У таквим фразеологизмима доминантна црта је и зоонимска компонента. Према Штрбац (2018: 216), на повезивање људских особина и карактеристика животиња утиче непосредно искуство са тим животињама, које је стечено захваљујући људским опажањима.

3. Фразеолошке јединице у албанском језику

Аутор који је значајан део свог научног рада посветио проучавању фразеологије у албанском језику је Томаи. Осим што је 2010. године саставио *Fjalori frazeologjik i gjuhës shqipe*, написао је и велики број радова који се баве овом тематиком, а неки од њих су *Mbi rendin e fjalëve në strukturën e frazeologjizmeve të shqipes* (1966), *Frazeologjizma emërorë dhe mbiemërorë në gjuhën shqipe* (1975) и *Frazeologjizma foljorë në gjuhën shqipe* (1976). Према његовом мишљењу фразеологија игра велику улогу у лексичком систему и

експресивну улогу у средствима изражавања једног језика, али и надокнађује недостатак одређених појмова (Thomai, 1972a: 364). Међутим, Ђевори (Mehmet Gjevori) (1968: 5–6) сматра да је фразеологија до половине прошлог века приказивана као илустративни материјал и да се помиње само у неким речницима, публикацијама и часописима, а да на подручју Косова и Метохије, Македоније и Црне Горе још увек није прикупљена, тј. обједињена, и да је недовољно истражена. Како Самара (Miço Samara) истиче, албански језик има „толико лепих албанских речи, које могу лако да замене неке стране речи, које се беспотребно користе“ од стране људи који желе да изгледају „образовано“ како их не би разумели шири слојеви друштва (Samara, према Kryeziu, 2022: 43).

Говорни албански језик је нарочито богат фразеологизмима, али се то богатство преноси и на писани језик, а њихово проучавање осветљава особености албанског језика у оквиру његове опште структуре (Lloshi, 1972: 452). У албанском језику посебну групу чине фразеологизми са зоонимом. Велики број ових фразеологизама издваја се у оквиру групе прилошких фразеологизама, који представљају прилоге за начин, на пример „једе као вук“ или „ради као коњ“ (Thomai, 1972b: 417). Ове говорне јединице је народ стварао ослањајући се на позитивне и негативне карактеристике животиња стварајући тако средства за изражавања својих ставова и осећања, попут шале, тепања, жеље, мржње, љубави, ироније итд. Ове фразеолошке јединице имају различите компоненте, од имена домаћих и дивљих животиња до имена птица и инсеката. На пример, оне које у себи имају реч *магарац* на фигуративан начин изражавају „лакомисленост, глупост, тврдоглавост“, оне са речју *змија* и *лисица* се користе за опис човека који је „зао и лукав“, реч *вук* за „злог, крволочног и прождрљивог“, *овца* за „мирног и повученог“, *орао* означава „далековидог, храброг и обазривог“, *срна* „лепу жену“, а *голуб* „лепог и педантног човека“ и многе друге (Çina, 1980: 132; Thomai, 1972c: 138).

Ове фразеолошке јединице су настале у различито време и у различитим сегментима живота људи и чине велико богатство једног језика. Употреба животиња које се јављају у фразеологизмима зависи од предела где је одређена група људи настањена, па тако на пример „у планинским пределима налазимо више фразеолошких јединица са животињама као што су коза, мазга, вук, срна, док у равничарским зонама са именима животиња уобичајеним за ове пределе као што су крава, свиња, коњ“ (Çina, 1980: 132). Употреба истих метафора приликом коришћења фразеологизама није обавезна за цело друштво, тј. не мора се за сваког злог човека рећи да је вук, лукавог да је лисица, а свака мајка не мора звати своје дете голубом или срном, може га звати соколом или јаребицом (Thomai, 1972c: 138), што је довело до стварања нових спојева речи са истим или сличним значењима.

4. Фразеолошке јединице у бугарском језику

Крајем шездесетих и у седамдесетим годинама XX века конституише се и фразеологија бугарског језика. Најпре, 1958. године Жана Николова Глбова и Константин Глбов издају *Немско-български фразеологичен речник / Deutsch-*

bulgarisches phraseologisches Wörterbuch, а десет година касније и други смер речника (бугарско-немачки речник). Године 1974. и 1975, Ничева, Спасова Михајлова и Чолакова издале су у два тома *Фразеологичен речник на бугарскиј език*. Интересовања Ничеве наставила су да се крећу у области фразеологије, па је 1987. године објавила монографију *Бугарска фразеологија*, а 1993. године и *Нов фразеологичен речник на бугарскиј език*. И данас у Бугарској су настављена фразеолошка истраживања (Мира Ничева, *Фразеологичен речник на бугарскиј език*, 2002), што чини бугарску фразеологију веома добро описаном (Никић, 2020: 15).

О важности изучавања фразеологизама пишу многи бугарски лингвисти. Попов (1965: 29) истиче да је важна карактеристика фразеологизама њихова сликовитост, експресивност и изражајност, што укључује и емоционалну обојеност. Он наводи да су фразеологизми својствени сваком националном језику и свакој друштвеној и професионалној групи.

Бугарски лингвисти истичу да се фразеолошке јединице могу поделити на две велике групе – фразеолошке јединице у ширем и ужем смислу. Томов наводи да мишљење о фразеолошким јединицама у ширем смислу највише заступају Андрејчин и Генадиева-Мутафчиева. Андрејчин сматра да су фразеолошке јединице једнаке синтаagmaма и да је фразеологија посебан део лексикологије који проучава творбу речи и смисао који је повезан с њом (Томов, 2016: 127).

Разумевање фразеологије у ужем смислу заступа поприличан број бугарских лингвиста, а неки од њих су Ничева и Георгиев, који према Калдиева-Захаријева (2013: 19) сматрају да пословице, сложени називи и термини и фразеолошке јединице не припадају фразеологији.

Типологију фразеологизама у бугарском језику Недкова (2009: 46) предлаже према њиховој стилској и говорној специјализацији, и то на: разговорне, дијалекатске, колоквијалне, књишке, жаргонске, народнопоетске (фолклорне).

У погледу фразеологизама који садрже компоненту назива животиње у свом саставу, Недкова (2014: 303), активно се бавећи изучавањем српско-бугарске (бугарско-српске) фразеологије, наводи да се такви фразеологизми активно срећу у великом броју фразеологизама у словенским језицима, као и да је њихово значење повезано с карактеристичном представом широког круга животињских представника (дивљим и домаћим животињама, птицама и инсектима). Она истиче да су такви фразеологизми продуктивни и у бугарском и у српском језику, чија се близина, осим на словенској, осликава и на балканској основи.

5. Компаративна анализа фразеологизама са компонентом зоонима у албанском и бугарском језику

Грађа за потребе овог истраживања ексцерпирана је из следећих речника и радова:

1. *Fjalor frazeologjik i gjuhës shqipe* (Thomai, 2010);
2. *Disa veçori të njësive frazeologjike që kanë si gjymtyrë emra kafshësh* (Çina, 1980);
3. *Frazeologji shqipe* (Gjevori, 1968);

4. *Frazeologjizma të gjuhës shqipe* (Gjevori, 1980);

5. *Фразеологичен речник на българския език* (Ничева и др., 1975).

Анализирана је тематски према називу животиње која се налази у саставу фразеолошке јединице, а животиње су одабране на основу њихове фреквентности на нашим просторима. За потребе овог истраживања нисмо узимале фразеологизме који садрже компоненту „као“, зато што смо желеле да сагледамо колико има фразеологизама који садрже конкретан назив животиње, а која уз помоћ метафоре именује одређену карактерну особину. Поређани су према азбучном реду са значењима која су истакнута у претходно наведеним речницима и делима.

Назив животиње	Албански језик	Бугарски језик	Значење у албанском језику	Значење у бугарском језику
Во/Биво	1. Nuk sheh buallin para sysh (para syve) [Не види вола пред очима]	1. Вол отиде, бивол се вјрна [Во оде, биво се врати]	1. Не примећује и не разуме нешто што је потпуно јасно	1. Глуп човек, који се није променио
	2. Ka lëkurë bualli [Има кожу од вола/бивола]	2. Во без рога [Во без рогова]	2. Безосећајан човек Који не реагује на прекоре	2. Дивљак, простак
Вук	1. Ujk me lekur qengji [Вук у јагњећој кожи]	1. Вълк в агнешка/овча кожа [Вук у јагњећој/овчијој кожи]	1. Подмукао човек Неверан човек Који се понаша као да је добар и безопасан	1. Подмукао човек, Лош човек
	2. Ujk i vjetër (plak) [Стари вук]	2. Стар вълк [Стари вук]	2. Искусан човек Зрео човек Способан да постигне оно што жели	2. Искусан човек, Зрео човек

	3. Ujk deti [Морски вулк]	3. Морски вълк [Морски вулк]	3. Искусни морнар Човек навикнут на потешкоће и опасности које живот носи	3. Искусни морнар
	/	4. На вълк не мигам [Пред вуком не презам]	/	4. Храбар човек
Зец	1. Ka lepurin në bark [Има зеца у стомаку] I ka hyrë lepurin (në bark) [Ушао му је зец (у стомак)] Është bërë lepur [Постао је зец]	1. Мица душа, кован заек [Мишја душа, кваран зец]	1. Кукавица	1. Плашљивац
		2. Гърмян заек [Громогласан зец]		2. Искусан човек
Змија	1. Është gjarpër guri [Он је змија од камена]	1. Змија усойница има в устата [Има змију отровницу у устима]	1. Лош по понашању и говору	1. Неко ко има поган језик
	2. Gjarpër me zile (me dy	2. Змија му е плула в устата	2. Веома лош човек	2. Зао и проклет

	koка) [Змија са звонцетом (са две главе)]	[Змија му је плънула у уста]	Опасан човек	човек
	/	3. Влязла ми е змия в кесията [Змија ми је ушла у врећу]	/	3. Шкртица
	4. Ai asht gjarpën [Он је змија]	/	4. Не може му се веровати	
	5. Është gjarpërushe ajo [Она је змија]	/	5. Зла жена	/
	6. Gjarpër i gjallë [Жива змија]	/	6. Способан човек Храбар човек	/
Коза	1. (Njihet) si dhia në mes të dheneve [(Препознаје се) као коза међу овцама]	1. Всяка коза за свой крак [Свака коза за своју ногу]	1. Човек који се истиче по нечему лошем Човек који се не уклапа у средину	1. Независан човек
Коњ	1. Kalë pa fre [Коњ без узде]	1. Играе ми коња [Игра ми се коњ]	1. Незауостављив човек Неухватљив човек Несавладив човек	1. Несавладив човек
	/	2. Играе ми кончето [Игра ми се коњић]	/	2. Неморалан човек

Лисац/Лисица	1. Dhelpër plake (e vjetër) [Стара лисица]	1. Кума Лиса [Кума Лија]	1. Веома лукав човек	1. Лукав и паметан човек
Магарац	1. Zog gomari [Магарећа птица]	1. Белязано магаре [Обележени магарац]	1. Глуп човек Лаковеран човек Тврдоглав човек	1. Дежурни кривац
	2. Nuk di nga lidhet gomari [Не зна где се везује магарац]	2. Буридановото магаре [Буриданиов магарац]	1. Неук човек Неразвијен човек	1. Веома неодлучан човек
	3. Si gomari në mes të kuajve [Као магарац међу коњима]	3. Краставите магарета през девет баира се смирисуват [Шугави магарци се њушкају преко девет брда]	3. Човек који се истиче по лошем	3. Људи са истим манама који се подржавају „Свака крпа нађе закрпу“
	4. Gomar drush [Дрвени магарац]	/	4. Глуп човек Будала	/
Мазга/Магарац	1. E ka kokën mushkë (si të mushkës) [Има главу мазге]	1. Јако е и магарето [И магарац је јак]	1. Тврдоглав човек	1. Хвалисавац
Мачка	1. Ia ha përsheshin масја (Мачка му је појела	1. Не ще котка мляко [Неће мачка млека]	1. Сумњив човек Неспособан човек	1. Лицемеран човек

	вариво)		Изгубљен човек	
	2. Mace në gllanik [Мачка у провалији]	2. И котката има мустаки [И мачка има бркове]	2. Миран човек Ћутљив човек Мудар човек	2. Хвалисавац
	3. Lidh macen (E lidh macen prej këmbë) [Везује мачку (Везује мачку за ноге)] Është mace [Мачка је]	/	3. Шкрт човек Џиџија	/
	4. Mace e zezë [Црна мачка]	У бугарском језику ова фразеолошка јединица постоји у саставу са неким глаголима, али се не везује за људске особине, тј. за опис људи.	4. Човек који доноси невољу Злослутан човек	/
Медведица/Медвед	1. Arrushë mali (e malit) [Планинска медведица]	1. Мечка страх, мен не [Медведа је страх, мене није]	1. Храброст Снага	1. Храброст

Мушица	1. Kam miza në kokë [Имам мушице у глави]	1. Главата ми е пълна с мухи/ брџмбџри [Глава ми је пуна мушица/ бумбара]	1. Човек који има много брига и проблема Човек који је љут Човек који се утопио у посао	1. Глуп човек Лаковеран човек Неозбиљан човек
	2. (Është) mizë ra kokë (ra krye) [Он је мува без главе]	У бугарском језику ова фразеолошка јединица постоји у саставу са неким глаголима, али се не везује за људске особине, тј. за опис људи.	2. Потпуно неспособан човек, који није у стању да мисли или да уради нешто	/
Пас	1. Qen gojë (besnik) [Верни пас]	1. Вјрно куче [Верни пас]	1. Човек који служи слепо некоме	1. Веран човек Одан човек
	2. Qen bir qeni [Пасји син]	2. Мукоапица куче [Злочести пас] Кучешки син [Пасји син]	2. Веома лош човек Подао човек	2. Зао човек Ћутљив човек
	3. S'ka ku ta zërë (ku ta kapë) qeni [Нема пас за шта да га уједе]	/	3. Сиромашан човек	/

Петао	1. Si gjeli majë plehut [Као петао на врх ђубрета]	1. Див петел [Дивљи петао]	1. Хвалисавац Човек који држи себе за најбољег Човек који се кочопери	1. Својеглав човек Експлозиван човек
Пчела	1. Bletë shkëmbi [Камена пчела]	1. Лява (та) пчела [Лева пчела]	1. Бескористан човек	1. Веома вредан човек Радан човек
	2. Është për të marrë bletë në të [У њега би ушла и пчела]	/	2. Слаткоречив човек Добар човек Поштен човек Мудар човек	/
Свиња	1. Derg me zile [Свиња са звонцетом] Feçkë derri [Свињска њушка]	1. Знае свиња да јде диня [Зна свиња да једе лубеницу]	1. Глуп човек Будала	1. Простак Глуп човек
	2. Ka kokë prej derri [Има главу свиње]	2. Свиња блатска [Блатњава свиња]	2. Тврдоглав човек Није га лако убедити у нешто	2. Нечист човек Непријатан човек
	3. Kripë derri [Свињска со]	3. Отвњка свила, а отнетре свиња [Споља свиња, унутра свиња]	3. Веома сиромашан човек, који нема пара за хлеб	3. Жена која се брине о својој спољашности

	4. Derr me mjekër [Свиња с брадом]	/	4. Паметан човек	/
--	--	---	---------------------	---

Табела 1. Приказ одређених фразеологизама са компонентом зоонима у албанском и бугарском језику са њиховим значењем

6. Закључак

Животиње су важан део природе, а њихова честа употреба у фразеолошким изразима образлаже се чињеницом да су оне одувек биле део живота људи, нарочито на почетку 20. века, када је становништво живело у руралним срединама (Ajđini-Murtezi, 2022: 85). Испитивањем фразеологизама са зоонимом као компонентом може се сазнати много о култури једног народа и његовом погледу на људе и њихове особине, зато што су у њима наталожени слојеви веровања и културе једног народа. Упоредним посматрањем ових фразеолошких јединица у албанском и бугарском језику могу се уочити сличности и разлике у њиховом концепту и значењима. Такође, проучавањем фразеологизама добијамо увид у различитости и сличности веровања Албанаца и Бугара и закључујемо по којим основама се они разликују или личе, односно откривамо шта их спаја а шта раздваја.

Неки од закључака који произилазе из контрастивне анализе фразеологизама са компонентом зоонима у албанском и бугарском језику су:

1. Анализирани примери показују да се негативне особине појављују у највећем броју фразеологизама, што је и очекивано, будући да човек проналази експресивније начине приликом именовања ових особина, при чему их оштро осуђује. То су глупост, злоба, подмуклост, лицемерје, шкртост, дивљаштво, разврат, кукавичлук и друго. Животиње које се везују за ове особине су, на пример, вук, во и зец.

2. Анализирани примери указују да се одређене моралне вредности једнако признају и код Албанаца и Бугара, а то су храброст, верност, поштење, мудрост, искуство и друго. Можемо приметити исте животиње које се повезују са овим особинама, као што су медвед, пас или пчела.

3. Постојање истих или сличних асоцијација у албанском и бугарском језику резултат је њихове заједничке балканске основе, док се њихове разлике могу приписати различитом начину живота, култури и традицији и осликавају њихов специфични карактер који долази до изражаја путем језика.

4. За одређене фразеологизме у речнику се нуди детаљнији опис њиховог значења, што говори о њиховој фреквентности у говору или писању. Тако се „морски вук“ у бугарском везује само за искусног морнара, а у албанском добија пренесено значење и односи се на сналажљивог човека који се лако може изборити са недаћама које га сустижу. Занимљиво је и да су неке животиње „популарније“ код једног од народа, па на пример у бугарском има мање

фразеологизама са компонентом змије, а нисмо пронашле фразеологизме у којима се помиње мазга.

5. Занимљиво је да се зец у албанском језику везује само за кукавицу и плашљивца, док у бугарском поред тог значења може да се односи и на искусног човека. Такође, пчела у албанском означава бескорисног човека, а у бугарском има у потпуности супротно значење и везује се за веома вредног човека.

6. Две различите животиње се могу наћи у истим структурама, нпр. „коза међу овцама“ и „магарац међу коњима“, тако да формирају иста значења у фразеолошким односима.

Порекло фразеологизама са истим или сличним значењем у балканским језицима не може се лако утврдити, а тешко је истаћи и јединствено балкански фонд ових фразеологизама. Зато се може доћи до закључка да су ови фразеологизми формирани унутар језика независно, али паралелно са другим језицима, као што настају синоними и антоними, или могу бити формирани у једном од језика према моделу из другог језика, као језички калк. Та национална независност сваког народа се изражава у језичким фразеологизмима не само кроз њихову структуру, природу, ред речи, начин и средства повезивања, већ и кроз оригиналност, узимајући као основу различите појмове карактеристичне за овај народ. Тако се на албанском каже „стоји му као седло магарацу“ (алб. *i shkon si shala gomarit*), а на бугарском „стоји му као свињи звонце“ (буг. *прилича му като на свина звонец*). Бугарски језик има више сличности са албанским него српски, иако не спадају у исту језичку групу, што се може објаснити великим балканским утицајем на њега, а у оба језика има највише фразеологизама формираних помоћу турцизама (Thomai/Lloshi, 1972: 227–231).

Литература

- Артемьева, Л. (1989). *Сравнительное изучение фразеологии как проблема балканистики: (На материале албан. яз. в сопоставлении с румын)*. (необјављена докторска дисертација). Ленинградский орденa Ленина и орденa Трудового Красного Знамени государственный университет, Ленинград.
- [Artemljeva L. (1989). *Sravnitelnoe izuchenie frazeologii kak problema balkanistiki: (Na materiale alban, jaz v sopostavljenii s rumuin)* (neobjavljena doktorska disertacija). Leningrad: Leningradskiy ordena Lenina i ordena Trudovogo Krasnogo Znameni gosudarstvennyu universitet]
- Вуловић, Н. (2015). *Српска фразеологија и религија; Лингвокултуролошка истраживања*. Београд: Институт за српски језик САНУ.
- [Vulović, N. (2015). *Srpska frazeologija i religija; Lingvokulturološka istraživanja*. Beograd: Institut za srpski jezik SANU]
- Калдиева-Захаријева, С. (2008). Познанието на душата според българската и румънската фразеология. – В *Изследване на фразеология, лексикология и лексикография (в памет на проф. К. Ничева)* (стр. 206–216). София: АИ „Проф. Марин Дринов“.

- [Kladieva-Zaharieva, S. (2008). Poznaniето na dushata spored balgarskata rumanskata frazeologia. U *Izsledvane na frazeologjia, leksikologia i leksikografia (v pamet na prof. K. Ničeva)* (str. 206–216). Sofija: AI „Prof. Marin Drinov“]
- Недкова, Е. (2009). *Помагало по фразеология на българския език*. Русе: Лени-Ан.
- [Nedkova, E. (2009). *Pomagalo po frazeologia na balgarski ezik*. Ruse: Leni-An]
- Недкова, Е. (2014). Лингвистични, културологични и прагматични параметри на съпоставителното изследване на български и сръбски анималистични фразеологизми. U I. Vidović Bolt (ur.), *Životinje u frazeološkom ruhu* (str. 303–315). Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu FF-press.
- [Nedkova, E. (2014). Lingvistički, kulturološki i pragmatični parametri na sapostavitelното izsledvane na balgarski i srubski animalistichni frazeologizmi. U I. Vidović Bolt (ur.), *Životinje u frazeološkom ruhu* (str. 303–315). Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu FF-press]
- Никић, Б. (2020). *Фразеологизми у лектури за основну школу* (необјављена докторска дисертација). Филолошки факултет, Београд.
- [Nikić, B. (2020). *Frazeologizmi u lektiri za osnovnu školu* (необјављена докторска дисертација). Filološki fakultet, Beograd]
- Попов, К. (1965). *Съвременен български език. Синтаксис*. София: Наука и изкуство.
- [Popov, K. (1965). *Savremenen balgarski ezik, Sintaksis*. Sofija: Nauka i izkustvo]
- Томов, Д. (2016). Представата за сърцето и душата в румънската, българската и албанската фразеология. *Филологически форум*, 2(4), 126–134.
- [Tomov, D. (2016). Predstavata za sartseto i dushata v rumunskata, balgarskata I albanskata frazeologia. *Filologičeski forum*, 2(4). 126–134]
- Штрбац, Г. (2018). *Фразеологија о човеку и човек у фразеологији*. Нови Сад: Филозофски факултет.
- [Štrbac, G. (2018). *Frazeologija o čoveku i čovek u frazeologiji*. Novi Sad: Filozofski fakultet]
- Ajdini-Murtezi, Sh. (2022). Animal names in French and Albanian proverbs. *Filologjia*, 17–18(10), 82–88.
- Kostallari, A. (1972). Parimet themelore për hartimin e „Fjalorit të gjuhës së sotme shqipe“. U A. Kostallari, *Studime mbi leksikon dhe mbi formimin e fjalëve në gjuhën shqipe II*. (str. 3–80). Tiranë: Universiteti shtetëror i Tiranës.
- Kryeziu, B. (2022). Thesar i pasur leksiko-frazeologjik dhe etnolinguistik nga një areal i veçantë i shqipes. *Filologjia*, 19(10), 40–47.
- Lloshi, Xh. (1972). Një klasifikim i frazeologjizmave me vlerë ndajfoljore në gjuhën shqipe. U A. Kostallari, *Studime mbi leksikon dhe mbi formimin e fjalëve në gjuhën shqipe I*. (str. 439–476). Tiranë: Universiteti shtetëror i Tiranës.
- Qirjazi, Dh. (2011). Rrugë të çelura e shtigje të pashkelura: I pari Fjalor frazeologjik Ballkanik, hartuar nën drejtimin e akad. Jani Thomai. U Konferenca shkencore: Akademiku Jani Thomai në 75-vjetorin e lindjes (Korçë 20-21 maj 2010).
- Thomai, J. (1966). Mbi rendin e fjalëve në strukturën e frazeologjizmave të shqipes. *Studime filologjike XX(III)*, 1, 151–161.
- Thomai, J. (1972a). Probleme të frazeologjisë së gjuhës shqipe. U A. Kostallari, *Studime*

mbi leksikon dhe mbi formimin e fjalëve në gjuhën shqipe I. (str. 345–383). Tiranë: Universiteti shtetëror i Tiranës.

Thomai, J. (1972b). Një klasifikim i frazeologjizmave me vlerë ndajfoljore në gjuhën shqipe. U A. Kostallari, *Studime mbi leksikon dhe mbi formimin e fjalëve në gjuhën shqipe I.* (str. 397–438). Tiranë: Universiteti shtetëror i Tiranës.

Thomai, J. (1972c). Mbi menyrenë e pasqyrimin të sistemit të kuptimeve dhe të përdorimeve të fjalëve në fjalorin shpjegues të gjuhës shqipe. U A. Kostallari, *Studime mbi leksikon dhe mbi formimin e fjalëve në gjuhën shqipe II.* (str. 129–141). Tiranë: Universiteti shtetëror i Tiranës.

Thomai, J., Lloshi, Xh. (1972). Paralele frazeologjike të shqipes me gjuhë të tjera të Ballkanit. U A. Kostallari, *Studime mbi leksikon dhe mbi formimin e fjalëve në gjuhën shqipe II.* (str. 223–238). Tiranë: Universiteti shtetëror i Tiranës.

Thomai, J. (1975). Frazeologjizma emërorë dhe mbiemërorë në gjuhën shqipe. *Studime filologjike XXIX (XII), 4*, 89–122.

Thomai, J. (1976). Frazeologjizma foljorë në gjuhën shqipe. *Studime filologjike XXX (XIII), 1*, 89–122.

Извори

Ничева К., Спасова-Михайлова, С., Чолакова, К. (1974). *Фраzeологичен речник на български език*. Софија: БАН.

[Nicheva K., Spasova-Mihaylova, S., Cholakova, K. (1974). *Frazeologichen rechnik na balgarski ezik*. Sofija: BAN]

Çina, U. (1980). Disa veçori të njërive frazeologjike që kanë si gjymtyrë emra kafshësh. *Studime filologjike XXXIV (XVII), 3*, 131–149.

Gjevori, M. (1968). *Frazeologji shqipe*. Prishtinë: Rilindja.

Gjevori, M. (1980). *Frazeologjizma të gjuhës shqipe*. Tiranë: 8 Nëntori.

Thomai, J., Lloshi, Xh., Hristova, R., Qiriazati, K., Melonashi, A. (1999). *Fjalor frazeologjik ballkanik*. Tiranë: Shtëpia Botuese Dituria.

Thomai, J. (2010). *Fjalor frazeologjik i gjuhës shqipe*. Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë.

Anđela M. Marković
Kristina Z. Manić

Summary

PHRASEOLOGISMS WITH A ZOONYM COMPONENT IN ALBANIAN AND BULGARIAN

This paper deals with the comparison of idioms in Albanian and Bulgarian that contain a zoonymic component, and are used to express human characteristics in an expressive manner. Zoonymic phraseology indicates cultural significance and creativity in selecting zoonyms when creating specific idiomatic expressions. Through a contrastive analysis of these examples, we come to the conclusion that the majority of idiomatic expressions pertain to the category of negative human traits. The reason for conducting this analysis lies in the belief that there has been insufficient exploration of inter-phraseological relationships in the Albanian-Bulgarian language pair, which is of great significance both for students studying these languages and for a better understanding of the similarities and differences in the cultures of these two national contexts.

Key words:

phraseologisms, zoonymic phraseology, human characteristics, Albanian, Bulgarian